

BISDOM MAGAZINE

2014 | DECEMBER

Huwelijk en gezin

Bisschoppensynode over het gezin

Het relaas van een synode

De praktijk van het gezinpastoraat

nederlandsdagblad
CHRISTELIJK BETROKKEN

Nu 2 weken gratis!

Maak nu gratis kennis met het Nederlands Dagblad. Natuurlijk heb je die 2 weken ook voor niks toegang tot onze website, het archief, de digitale editie en de app.

Ga naar nd.nl/2weken of bel 0342 411711

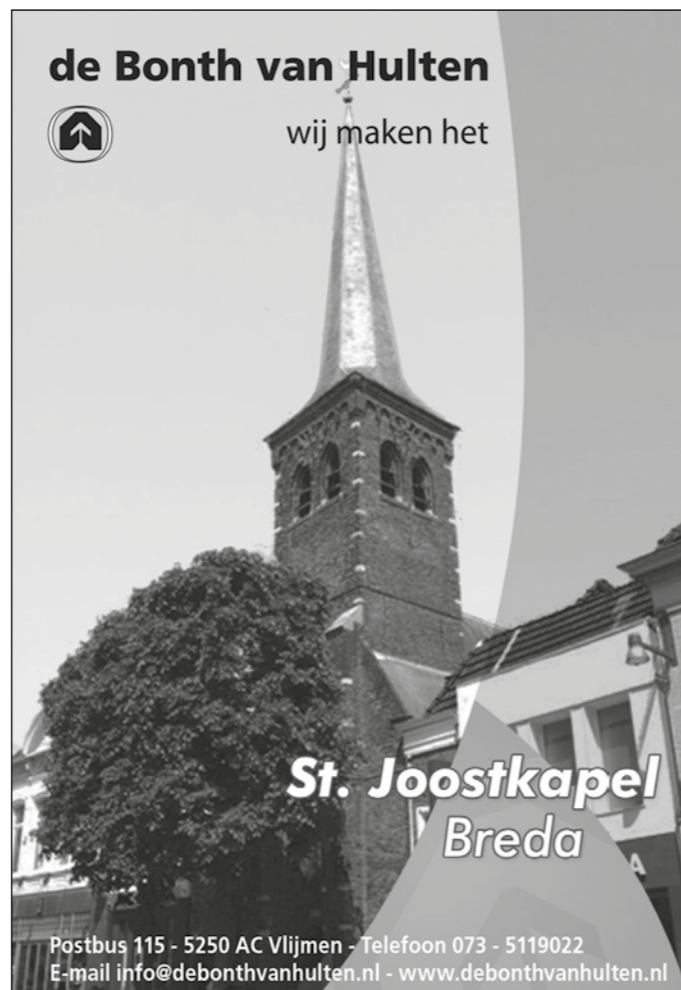
nd

CHRISTELIJK BETROKKEN

de Bonth van Hulten

wij maken het

**St. Joostkapel
Breda**

Postbus 115 - 5250 AC Vlijmen - Telefoon 073 - 5119022
E-mail info@debonthvanhulden.nl - www.debonthvanhulden.nl

 bisdom van breda

Dit magazine is een uitgave van het bisdom Breda. Het verschijnt als kwartaalblad. Een individueel postabonnement is mogelijk tegen betaling van een bijdrage voor de verzend- en administratiekosten. Het blad is gratis.

Stuur voor een postabonnement voor 2014 een e-mail naar: magazine@bisdombreda.nl en maak ten minste € 10,- over op IBAN NL93 INGB 0001066316 t.n.v. Uitgeverij bisdom Breda, o.v.v. postabonnement magazine, postbus 90.189, 4800 RN Breda. Of bel T 076 5223444. Nummers worden toegestuurd na ontvangst van uw betaling.

Redactie

Monique van Delft,
Hans de Jong,
Frank van der Linden,
Daphne van Rosendaal
(hoofdredacteur).

Adres redactie

E magazine@bisdombreda.nl
T 076 5223444
F 076 5216244
Postbus 90189
4800 RN Breda

Advertentieverkoop

Borgerpark Media
E info@borgerparkmedia.nl
T 0475 711 362
I www.borgerparkmedia.nl
Vlodropweg 62
Postbus 8027
6060 AA Posterholt

Vormgeving en druk

brainstorm en concept, Breda

Issn nummer: 1874-0480

Foto voorzijde:

Wim Koopman / katholiekgezin.nl

IN DEZE UITGAVE

4 |

Het relaas van een synode

6 |

De Buitengewone
Bisschoppensynode

8 |

De praktijk van
het gezinspastoraat

18 |

Uit liefde voor elkaar

20 |

Activiteiten voor
katholieke gezinnen

24 |

Paulus VI:
paus van het gezin

10 | volgt

12 | KinderKaravaan in de Bernardusparochie

16 | Gemeenschap Chemin Neuf ondersteunt echtparen en gezinnen

22 | Waarheidsvinding in de katholieke geloofsgemeenschap

26 | Kerk in de steigers: De heilige Martinus te Rucphen

Bestel gratis* exemplaren van dit magazine via magazine@bisdombreda.nl

*Magazines zijn gratis voor parochies in het bisdom van Breda.

GEBEDSKRING ROEPINGEN

In het bisdom van Breda komt de Gebedskring roepingen tweemaal per jaar samen om te bidden om roepingen, in het voorjaar (Roepingenzondag) en in het najaar (Willibrordzondag), afwisselend op Bovendonk in Hoeven en in de kathedraal in Breda.

Word lid van de Gebedskring roepingen:

T 076 5223444 (ochtenden)

E gebedskringroepingen@bisdombreda.nl

UW FINANCIËLE BIJDRAGE

Elk jaar wordt op Roepingenzondag in parochies in het bisdom geïncasseerd voor de Mgr. Frenckenstichting voor de priesteropleiding en de diakenopleiding in het bisdom van Breda.

Mgr. Frenckenstichting voor de opleiding van priesters en diakens voor het bisdom van Breda:

IBAN NL05 INGB 0668430907 t.n.v. Mgr. Frenckenstichting te Breda

Priester- en Diakenopleiding Bovendonk:

IBAN NL93 INGB 0002580680 t.n.v. Stichting PDOB te Breda

 bisdom van breda

WWW.ROEPING.NU

VAN DE REDACTIE

Van 5 tot en met 19 oktober 2014 vond in Rome de Buitengewone Bisschoppensynode plaats over 'de pastorale uitdagingen met betrekking tot het gezin in de context van de evangelisatie'. Synodes zijn bijzondere momenten waarop bisschoppen met de paus samen komen om met elkaar het geloof te vieren, over het geloof en nieuwe vragen en uitdagingen na te denken, te discussiëren en er bindende uitspraken over te doen.

De synode van 2014 vormt een tweeluik met de Gewone Bisschoppensynode die in oktober 2015 plaatsvindt. Voorafgaand daaraan vinden in september 2015 nog de Wereldgezinsdagen plaats. Heel veel mensen hebben de recente synode in Rome over het gezin met interesse gevolgd. Juist omdat iedereen de problemen rond huwelijk en gezin zo goed kent - vaak uit eigen ervaring - en omdat ze heel expliciet ter sprake zouden

komen, daarom kreeg de synode brede aandacht binnen de Kerk en daarbuiten.

Dit Magazine geeft inhoudelijke en praktische achtergronden. De middenpagina's bevatten het gebed dat paus Franciscus aanreikte vanwege de bisschoppensynode. Hiermee vraagt de paus aandacht voor de miljoenen gezinnen die op de vlucht zijn geslagen voor hongersnood, oorlog en andere ernstige gevaren.

HET RELAAS VAN EEN SYNODE

Paus Franciscus koos bewust voor een grote openheid, waardoor tamelijk goed kon worden gevolgd wat er op deze synode ter sprake kwam. (Foto: R. Mangold)

Heel veel mensen hebben de recente synode in Rome over het gezin (5-19 oktober 2014) met interesse gevolgd. Juist omdat iedereen de problemen rond huwelijk en gezin zo goed kent - vaak uit eigen ervaring - en omdat ze heel expliciet ter sprake zouden komen, daarom kreeg de synode brede aandacht binnen de Kerk en daarbuiten. Tegelijkertijd waren deze berichten vaak verwarrend, of tegenstrijdig.

Een samen-op-weg-gaan

Nu de synode voorbij is, kan de balans worden opgemaakt. Paus Franciscus heeft bewust gekozen voor een grote openheid, waardoor we tamelijk goed kunnen volgen wat er op deze synode ter sprake is gekomen. Zo blijkt dat er geen onderwerpen vermeden zijn en dat er bij de bisschoppen in de Kerk over het algemeen een grote realiteitszin is voor de problemen waar de mensen van vandaag mee kampen.

Soms kunnen mensen wel eens het idee hebben dat de leiding van de Kerk maar wereldvreemd is. In het verloop van de synode blijkt echter goed, dat het vooral een kwestie is van het zoeken naar wat werkelijk goed is voor de mensen, maar ook naar wat Gods Wil is. En aangezien niemand er zich op kan beroepen op deze twee vragen een heel duidelijk antwoord te hebben, wordt het tot een "synode": een samen-op-weg-gaan, zoals dat woord letterlijk betekent.

Vanuit oprechte liefde

Het eindverslag van de synode, dat deze weg beschrijft, laat dan ook een goede balans zien: er zijn geen revolutionaire punten, maar de accenten liggen soms wat anders. Het rapport is opgebouwd in drie delen. In een eerste deel geven de bisschoppen zich rekenschap van wat er tegenwoordig vaak mis is in de beleving van huwelijk en gezin. De rol van vader en moeder staat erg onder druk,

en ook is er veel gebroken affectiviteit en eenzaamheid waaronder mensen te lijden hebben. Daarbij biedt de overheid vaak weinig ondersteuning voor gezinnen. Het lijkt bovendien alsof de geloofscrisis slechts een bijkomstige rol speelt bij de grote problemen die er zijn, maar dat is maar schijn. Het geloof biedt een grote steun bij het overwinnen van zulke problemen en de Kerk wil voor alle mensen een veilige plaats zijn waar ze kunnen groeien tot volwassenheid.

Wat in de synode bijzonder benadrukt werd, is dat dit niet moet zijn vanuit een houding van bevoogding, maar vanuit een oprechte liefde voor alle mensen in welke situatie ze ook verkeren.

Kerk en gezin

Het tweede deel van het rapport beschrijft een nadenken over wat Gods bedoeling is met het gezin en welke rol en waardigheid Hij eraan geeft.

Hierbij hoort het belangrijke gegeven dat de onontbindbaarheid van het huwelijk geen last is, maar juist een heel mooie gave. Het gezin past in het plan van God met de mens, en hierdoor getuigen trouwe echtparen ook op een bijzondere manier van het geloof.

Een paar keer komt terug dat de Kerk en het gezin op een speciale manier naar elkaar verwijzen: het gezin krijgt zijn betekenis in Christus en in de Kerk, en tegelijkertijd kijkt de Kerk naar het gezin om haar eigen mysterie te begrijpen. Dit komt omdat de huwelijks-liefde een beeld is van de liefde van God voor de mens. De sacramenten helpen als gaven van God om dit geheim goed te kunnen beleven. Als het gezin door de Kerk een huiskerk wordt genoemd, dan verwijst dat naar dit geheim van Gods liefde die in het gezin op een meer dan gewone manier een plaats heeft.

Geloof en liefde

Het laatste deel van de overwegingen beschouwt de discussies van de synodevaders in het licht van Christus, om te zien wat recht doet aan de waarheid en wat werkelijk goed is. Hier komen twee dingen bij elkaar: de liefdevolle blik van Christus, die met geduld en barmhartigheid naar de mensen keek en hen bijstond; en tegelijkertijd ook de mooie taak van de Kerk om mensen namens Jezus te begeleiden op hun weg naar de waarheid, die noodzakelijkerwijze nooit in concurrentie kan treden met de barmhartigheid. Zoals de paus zei: "wonden moeten niet alleen verbonden, maar ook verzorgd worden." Vanuit een oprecht getuigenis binnen de Kerk van geloof en liefde, kunnen ook jongeren weer de schoonheid van het christelijke huwelijk en van kinderen ontdekken. Iets dat ze nu door slechte ervaringen of onzekerheid vaak niet aandurven.

Pastorale richtlijnen

Over een jaar is er een nieuwe - grotere - synode gepland, waarbij de discussies van nu vertaald zullen worden naar concrete pastorale richtlijnen. Ook hier zullen wel weer grote verwachtingen ontstaan, en de conclusies zullen niet veel anders zijn: hoe kunnen we de overgrote liefde van God laten zien en laten merken aan de mensen. Op een steeds nieuwe en aangepaste manier, maar geborgen in het geloof van eeuwen. Moge de pausen van het gezin, de heilige Johannes Paulus II en de zalige Paulus VI, vurige voor sprekers zijn voor de Kerk en voor alle gezinnen.

Dr. Lambert Hendriks
Docent moraaltheologie op het
grootseminarie Rolduc te Kerkrade en de
Priester- en Diakenopleiding Bovendonk

DE BUITENGEWONE BISSCHOPPENSYNODE

(Foto: R. Mangold)

De bisschoppensynode is een uitvloeisel van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Bij de opening van de vierde sessie van het Concilie op 14 september 1965 kondigde paus Paulus VI de oprichting van de bisschoppensynode aan. Zo wilde hij vormgeven aan de collegialiteit onder bisschoppen. Een dag later, op 15 september 1965 was deze oprichting een feit door de publicatie van het Motu Proprio Apostolico sollicitudo. De eerste gewone bisschoppensynode vond al plaats in 1967. Deze ging over het behoud en de versterking van het katholieke geloof.

In 1969 verscheen de eerste 'Ordo synodi episcoporum', waarin de concrete procedures op de synode worden beschreven. Deze is in 1971 aangepast en later in 2006 nogmaals herzien. Van belang is dat de synode een raadgevend orgaan is en valt onder het gezag van de paus. De paus bepaalt ook het onderwerp van de bijeenkomst en de data waarop de synode plaatsvindt. Als dat gebeurd is, begint het synodaal proces.

Van 5 tot en met 19 oktober 2014 vond in Rome de Buitengewone Bisschoppensynode plaats over "de pastorale uitdagingen met betrekking tot het gezin in de context van de evangelisatie". Het synodaal proces hiervoor startte op 8 oktober 2013. Toen riep paus Franciscus een buitengewone synode over huwelijk en gezin bijeen en gaf hij de data aan. Tegelijkertijd deelde hij mee dat deze buitengewone synode wordt gevolgd door een gewone synode over hetzelfde onderwerp in oktober 2015. Op 14 oktober 2013 maakte de paus bekend dat hij kardinaal Péter Erdő, de aartsbisschop van Esztergom-Boedapest, relator van de synode benoemde. De relator is feitelijk een soort gespreksleider die de koers van de vergadering bepaalt. Tegelijkertijd werd bekend dat aartsbisschop Bruno Forte van Chieti-Vasto (Italië) secretaris van de synode werd.

De lineamenta

Het Algemeen Secretariaat van de Bisschoppensynode publiceerde op 5 november 2013 de lineamenta, het voorbereidende document met een vragenlijst. Deze lineamenta zijn verzonden aan alle bisschoppenconferenties wereldwijd met het verzoek de vragen verder door te sturen met het oog op de beantwoording. De Nederlandse Bisschoppenconferentie stuurde deze vragenlijst naar de pastorale teams in de parochies, die informatie verstrekten over de stand van zaken betreffende het huwelijks- en gezinspastoraat in hun parochies. Mede op basis van deze informatie heeft de Bisschoppenconferentie de vragenlijst uit Rome beantwoord. Op uitdrukkelijk verzoek van de secretaris-generaal van de Bisschoppensynode, kardinaal Baldisseri, publiceerde de Nederlandse Bisschoppenconferentie de antwoorden niet, maar stuurde deze rechtstreeks toe aan genoemd secretariaat.

Instrumentum Laboris

Op basis van de antwoorden die uit de hele wereld op de vragenlijst kwamen stelde het Algemeen Secretariaat van de Bisschoppensynode het basisdocument, Instrumentum Laboris, op. Dit verscheen op 24 juni 2014. De Nederlandse vertaling is gepubliceerd op de website van de Nederlandse Kerkprovincie.

Relatio ante disceptationem

Op maandag 6 oktober 2014 hield de relator van de synode, kardinaal Erdő de lezing voorafgaande aan het plenaire debat, de zogenaamde Relatio ante disceptationem. Deze lezing had het basisdocument (Instrumentum Laboris) tot uitgangspunt en vormde de inleiding tot het plenaire debat. Op de website van het Vaticaan is de Engelse vertaling gepubliceerd (vooralsnog de onofficiële vertaling).

Plenair debat

In de 1e week (6-10 oktober) spraken in plenair debat alle deelnemers aan de synode en uitgenodigde experts over het thema van synode: pastoraat van huwelijk en gezin. Zij deden dit aan de hand van het Instrumentum Laboris en de lezing van kardinaal Erdő.

Relatio post disceptationem

Op maandag 13 oktober hield kardinaal Erdő de lezing na het plenaire debat, de Relatio post disceptationem. In deze lezing werden de verschillende visies die werden ingebracht door de deelnemers aan de synode kort samengevat weergegeven. Deze lezing is als het ware een fotografische weergave van wat er gezegd werd. Hieruit blijkt niet of het gaat om meerderheids- of minderheidsstandpunten. Het is eenvoudigweg een samenvatting van wat feitelijk gezegd is. De tekst van deze lezing fungeerde als werkdocument voor de werkgroepen.

Gesprek in werkgroepen

In de tweede week bespraken werkgroepen de Relatio post disceptationem. Deze werkgroepen (circoli minori) bestonden uit ongeveer 25 personen. In elke werkgroep werd één taal gesproken (Italiaans, Engels, Frans of Spaans). Op 16 oktober brachten de afzonderlijke werkgroepen elk hun verslag uit. Uit deze verslagen blijkt wat de meerderheidsstandpunten of minderheidsstandpunten zijn onder de deelnemers aan de synode.

Einddocument

Op basis van de Relatio post disceptationem en de verslagen van de werkgroepen bereidde het Algemeen Secretariaat het Einddocument voor. De leden van de Bisschoppensynode hielden daarna een plenair debat en een stemming over het Einddocument.

Gewone Bisschoppensynode in 2015

Het Einddocument vormt op zijn beurt weer het uitgangsdokument (de Lineamenta) voor de Gewone Bisschoppensynode die zal plaatsvinden in oktober 2015. Op de website van het Vaticaan is de Engelse vertaling van dit Einddocument (Relatio Synodi), gepubliceerd. Het Einddocument wordt toegestuurd aan de Bisschoppenconferenties met het verzoek er hun commentaar op te geven. Op basis van deze commentaren komt het het basisdocument, Instrumentum Laboris, voor de Gewone Bisschoppensynode in 2015 tot stand. Deze zal afsluiten met een boodschap. Daarna rondt de paus het hele proces af met een apostolische exhortatie.

Wereldgezinsdagen 2015

Voorafgaand aan de Gewone Bisschoppensynode vinden van 22 tot 27 september 2015 de Wereldgezinsdagen te Philadelphia plaats. Kardinaal Eijk zal aan deze dagen deelnemen en een lezing verzorgen.

DE PRAKTIJK VAN HET GEZINSPASTORAAT

Aan de vooravond van de bisschoppensynode over het gezin organiseerde bisschop Liesen een bisschops-huisavond rond huwelijk en gezin. Brechje Loenen sprak daar over haar ervaring met projecten op parochieel en diocesaan niveau, uitgevoerd in een aantal bisdommen. Een samenvatting.

(Foto: W. Koopman / katholiekgezin.nl)

De parochie heeft kansen: ouders komen nog steeds vragen om het doopsel, de eerste communie of het vormsel van hun kind. Ook al zijn het er misschien niet veel. Tegelijkertijd is het lastig om gezinnen zo te betrekken dat ze ook echt naar de kerk blijven komen.

Jengelende baby

Hét moment om mensen te ontvangen in de parochie is tijdens de zondagmis. Gezinnen zien we echter vaak maar mondjesmaat. Met parochies zochten we naar redenen waarom ouders wegblijven. Eentje is dat het voor ouders met (jonge) kinderen niet eenvoudig is om op zondag naar de mis te gaan. Zo heb ik zelf - toen mijn kinderen klein waren - maandenlang met een jengelende baby in een koud kerkportaal gezeten en menig ouder met een ballorige peuter vóór de preek weg zien lopen. Gezinnen ook 'praktisch' goed ontvangen is een eerste stap om ze het gevoel te geven dat ze welkom zijn. Idealiter organiseert een parochie een crèche of kinderdienst, maar als dat niet haalbaar was, zochten we samen naar andere mogelijkheden zoals een tekenhoekje in de kerk met een Bijbelpuzzel of een kleurplaat. Kinderen betrekken kan ook door ze taken te geven binnen de liturgie, zoals een voorbede doen of samen het Onze Vader bidden. Dat wil niet zeggen dat als parochies dit organiseerden de week erop de kerk vol gezinnen zat, maar we zagen in parochies die veel gezinnen trokken, dat ze dit voor elkaar hadden.

Een ander aspect is dat we samen met een parochie bekeken: hoe kunnen we meer gemeenschap-zijn? Niet alleen voor de ouders en de kinderen, maar voor iedere parochiaan. De ene parochie deed dat door samen koffie te drinken na de mis, een ander door het organiseren van een brunch op Eerste Paasdag met het zoeken van paaseitjes in de parochietuin.

Sacramentenvorbereiding

Naar het voorbeeld van het Belgische project 'famcat' - waarmee ook in het bisdom Breda gewerkt wordt (red.) - zagen we ook kansen bij de sacramentenvorbereiding. Vanuit de sacramentenvorbereiding worden ouders en kinderen uitgenodigd voor de zondagmis.

Bijvoorbeeld door de voorbereiding van de dopelingen of eerste communicanten aan te laten sluiten bij de zondagmis en tijdens de mis ook een aanbod (creche/ kinderdienst) te organiseren en erna een ontmoetingsmoment.

Een ander punt dat we in de sacramentencatechese met parochies probeerden te verdiepen, was om ouders en kinderen te helpen om Christus te ontmoeten. Uiteindelijk is een levende relatie met Hem dé reden voor mensen om naar de kerk te komen. Er zijn veel projecten die wat dat betreft behulpzaam zijn. Een belangrijke schakel in dit alles zijn degenen die de catechese geven: de kinderwerkers. Daar zijn ook vormingsdagen voor die in samenwerking met Samuel Advies en vaak een parochie werden gegeven: mensen kwamen daar vaak heel enthousiast en vol 'vuur' vandaan.

Huwelijksvoorbereiding

Op parochieniveau bieden zich jaarlijks vaak een paar stellen aan om te trouwen. Het meest praktische is dan om de huwelijksvoorbereiding voor meerdere parochies te organiseren. Een huwelijksvoorbereidingsteam bestond uit een echtpaar en een priester. Zowel de priester als het echtpaar getuigden ervan hoe zij hun leven hebben gegeven: het paar aan elkaar en de priester aan de Kerk. Dat maakt de christelijke liefde die op de gave gericht is heel concreet. De eerste bijeenkomst vertelden we dat God vanaf het eerste begin - met verwijzing naar Genesis - een plan van geluk had voor man en vrouw. Aan bod komt dan de roeping van de mens om zichzelf weg te schenken, precies wat je doet als je met elkaar trouwt. Niet alleen op je trouwdag, maar elke dag van je leven. Dat gaat vaak tegen onze, door de zondeval gewonde, natuur in. Zelf hebben mijn echtgenoot en ik voor zo'n groep gestaan. Het viel ons op hoe open huwelijksparen zijn. Ze hebben echt het verlangen om van hun huwelijk een succes te maken en zijn heel ontvankelijk. Hetzelfde geldt ook voor tieners en jongeren die we gesproken hebben over relaties, liefde en seksualiteit: ook zij dromen van een gelukkig huwelijk, terwijl ze zoveel gebrokenheid op dit terrein om zich heen zien.

Ze hangen aan je lippen als je vertelt hoe kostbaar het is als je 'wacht' met seksuele relaties en hoe je heel concreet kan onderscheiden wie bij je past. Heel belangrijk: want eigenlijk begint de huwelijksvoorbereiding op deze leeftijd.

Biddende moeders

Een project waar ook bijzondere ervaringen mee zijn is 'Mothers Prayers' ofwel 'Biddende Moeders'. Het is een heel eenvoudig gebedsinitiatief. Elke moeder die gelooft in Jezus Christus en ziet dat ze haar zorgen over haar kinderen niet zelf kan oplossen, kan meedoen. Met maximaal acht moeders komen ze eens per week of twee weken samen bij iemand thuis. De namen van de kinderen worden op een rondje geschreven en in een mandje gedaan. Er is een gebedsboekje met korte intenties en een kruisje. De ervaring is dat de moeders veranderen door hun gebeden en een geestelijke groei doormaken. Op bisdomniveau organiseerden we tweemaal per jaar een ontmoetingsdag met alle biddende moeders uit de regio. Een dag met bijvoorbeeld een lezing: 'Loslaten is God laten' en een gebedsmoment voor alle kinderen. In een paar jaar tijd zijn er zo tientallen groepjes biddende vaders en moeders ontstaan.

Brechje Loenen

Brechje Loenen woont in Roosendaal en werkt voor de Gemeenschap Emmanuel. Ze vervulde functies op het gebied van huwelijks- en gezinsspastoraat voor de bisdommen 's-Hertogenbosch en Roermond. Brechje is getrouwd en moeder van drie dochters. Haar gezinsleven vormt een inspiratiebron voor haar columns in het Katholiek Nieuwsblad en de website www.katholiekgezin.nl

LIEFDE: GEDULD EN TOEWIJDING

“Waar moeten traditioneel de kinderen staan?” Dat was de vraag van het stel dat zich aan het voorbereiden was op hun kerkelijk huwelijk. Zij was een jonge weduwe met kinderen, hij nooit getrouwd en beiden van huis uit katholiek. De vraag was oprecht en ze wilden het ook graag goed doen. Dat er bij het sluiten van een christelijk huwelijk “traditioneel” nog geen kinderen zijn, drong helemaal niet tot hen door...

Er was een tijd waarin de kerkelijke praktijk bekend en het rooms-katholieke geloof verondersteld kon worden, maar in de huidige tijd moet het opnieuw voorgesteld worden. Dat vraagt om een nieuwe taal, een nieuwe manier om te spreken over mensen en over het evangelie en de navolging van Christus in de Kerk. In het werkdocument van de afgelopen buitengewone synode roept onze paus op om een nieuwe taal te ontwikkelen voor wat ooit vanzelfsprekend was en nu onbekend.

Ook in deze tijd voelen veel mensen wel aan dat er “meer” is tussen hemel en aarde, dan wat onze zintuigen ons kunnen aanreiken, maar het verlangen naar dat “meer” helpt niet per se om het leven goed in te richten. Velen spreken over waarden, want die appelleren aan het verstand, maar zo’n debat raakt en voedt de mens niet meer ten diepste. Eigenlijk is er geen andere weg dan opnieuw ons naar Christus te keren.

De kern van het geloof is de werkelijke ontmoeting met Christus, Zoon van God, en de totale vernieuwing van de mens door de verlossing, waardoor ieder zijn/haar roeping tot eeuwig leven kan volgen. Christendom betekent dat God de afstand overbrugt en ons tegemoet komt; die openbaring is een medaille met twee kanten. Wanneer God zich openbaart in Jezus, zijn Zoon, dan hebben mensen niet alleen de kans

de onzichtbare God te leren kennen zoals Hij is (Joh 1, 18b), maar tegelijk leren ze ook zichzelf kennen. In het gezicht van Jezus ontdekt een mens het gelaat van God, maar ook zijn eigen gelaat en eigen mogelijkheden. In de onvoorwaardelijke liefde van God, die zichzelf geeft, ontdekt een mens zijn/haar echte waardigheid en vindt zo vaste grond onder de voeten om een bestaan op te bouwen.

De manier waarop God met mensen omgaat en een brug bouwt naar ons, is weerspiegeld in het christelijk huwelijk. Het christelijke huwelijk is rijk aan betekenis. Het huwelijk schrikt tegenwoordig soms jongeren af. Velen die gescheiden zijn, hebben dat niet gewild of gezocht. De pijn daarover is vaak heel groot. Jongeren vragen zich af: kun je werkelijk je hele leven met een andere persoon doorbrengen? Wat ze om zich heen zien lijkt iets anders te leren. Niet voor niets dat het Einddocument van de bisschoppensynode steun uitspreekt voor gezinnen die hun huwelijk in liefde en trouw beleven, als een gave en een opgave.

Een mens is veel meer dan een bundel wensen en eisen. Een mens komt feitelijk pas tot ontplooiing in de gave van zichzelf. Wat een mens van zichzelf uit weet te geven, laat zien wie hij/zij werkelijk is. In het wederzijds geven van zichzelf wordt een brug geslagen tussen

twee mensen. Het begint met verlangen en als dat oprecht is, is er ook tijd om te groeien naar vervulling. Zonder de groeitijd van verlangen naar vervulling blijven mensen een eiland. Een brug bouwen vraagt om geduld en toewijding: twee belangrijke aspecten van dat grote woord 'liefde'.

Het onverbreekelijke karakter van het christelijke huwelijk is er niet om het leven moeilijk te maken, maar heeft een diepe zin. Die kwaliteit van “voor altijd” beantwoordt aan het diepste verlangen dat een mens heeft, ook in deze tijd. Het is soms moeilijk dat verlangen vol te houden. Omdat een mens nu eenmaal leeft van dag tot dag en van uur tot uur, komen er momenten en dagen waarop het gevoel voor de ander niet zo sterk is en eigenliefde binnensluipt. Dan kan juist de huwelijksbelofte van trouw een mens over zichzelf heen tillen. Daar wordt iemand niet armer of minder van, maar daardoor wordt zichtbaar wie hij/zij werkelijk is en hoe hij/zij wil worden. Evenals elke roeping van God werkt ook het christelijke huwelijk als een medicijn dat je laat groeien van 'ik' naar 'wij'. Uiteindelijk komt het “voor altijd” van God die onvoorwaardelijk liefheeft, van Jezus die het offer van zijn leven “eens en voor altijd” heeft gegeven en die de brug bouwt naar ons.

Bisschop Liesen

(Foto: R.Mangold)

KINDERKARAVAAAN IN DE BERNARDUSPAROCHIE

(Foto's: KinderKaravaan)

In de Bernardusparochie (regio Oudenbosch) gaat de KinderKaravaan het derde seizoen in. De KinderKaravaan is een serie van zeven eucharistievieringen speciaal voor kinderen. Als een reisgezelschap trekken de Karavaangezinnen van kerk naar kerk. De vieringen zijn een laagdrempelige, leuke manier voor gezinnen om zich thuis te voelen in de Kerk. Een gesprek met pastoraal werker Annemiek Buijs-Tuytelaars en vrijwilligers van het eerste uur Rian Rommens, Jamie Nederpel-Van Peer en Marguerite van Leeuwen.

Een directe aanleiding voor de start van de KinderKaravaan was het stoppen van vier kinderkoren in de toenmalige IPV Oudenbosch, waardoor alleen het kinderkoor van Hoeven overbleef. Daarnaast kwam er op een aantal plekken een eind aan de kindernevendienst. De nieuw te vormen parochie bood een nieuw perspectief, vertelt Rian Rommens. En er waren ouders die wat wilden, vrijwilligers die iets wilden doen en het IPV-bestuur gaf aan dat het belangrijk was iets voor kinderen aan te bieden.

Kinderen in de kerk

De behoefte was er dus, maar de vorm moest opnieuw worden gezocht. Annemiek Buijs-Tuytelaars pakte de klus vanuit het pastoraal team op en vertelt: "Rian had veel ervaring, omdat ze eerder actief was in de Jeruzalemparochie in Breda, waar in de Petrus en Paulus kerk een vorm van kinderviering was ontwikkeld. We zijn daar met een clubje op werkbezoek gegaan. Verhalen vertellen en kinderen laten bewegen, hoorden we, is belangrijk. We waren enthousiast.

En Rian wist dat er elders een karavaan was van peuter- en kleutervieringen. Die twee dingen hebben we gecombineerd. Om te starten hadden we draagvlak nodig. We zochten daarom tien gezinnen die de KinderKaravaan een jaar wilden ondersteunen door de vieringen mee te maken." Marguerite van Leeuwen was een van die ouders. "Ik deed dat graag, want het is fijn als kinderen in de kerk kunnen zijn. Ik ben onder meer lector en mijn dochter gaat graag mee naar de kerk.

Ik wilde het dus zeker steunen. Het kwam ook goed uit, want het jaar erop zou ze communie doen. De kindervieringen pasten bij de voorbereiding daarop."

Jamie Nederpel-Van Peer vertelt hoe ze als kind naast haar broertje in de kerkbanken zat. "Hij had zo'n horloge waar je op kon rekenen. Hij klokte hoe lang we over één pagina in het liturgieboekje deden en rekende dan op zijn horloge uit hoe lang het nog zou duren voor we klaar waren. Maar sommige pagina's gingen natuurlijk veel sneller dan andere..." Toch is destijds een basis gelegd. Dat vertelt ook Rianne, die inmiddels volwassen kinderen heeft: "Toen ze ouder werden, wilden ze niet meer naar de kerk. Maar toen kreeg mijn zoon een kindje en ging hij naar de kleuter- en peuterviering. Hij zong voor zijn zontje van twee alle liedjes mee." Marguerite: "Het blijken later toch bouwstenen waar je op terugvalt."

Geloven

Jamie: "Toen mijn oudste werd geboren was ik, behalve met mijn trouwen, een aantal jaar eigenlijk alleen met Kerstmis in de kerk geweest. Na de geboorte van Norah ben ik gaan zoeken: waar geloof ik in en hoe wil ik dat vormgeven? Ik leerde Annemiek kennen en rond de doop van Norah hebben we verschillende gesprekken gevoerd." Ze zocht naar een plek waar ze haar dochtertje mee naar toe kon nemen. "Hier bij de KinderKaravaan doen de kinderen mee, steeds beter ook. Norah is nu zes-en-een-half, ze zit in groep drie, en ik merk dat ze in de loop van de week dingen herhaalt die ze bij de KinderKaravaan gehoord heeft, bijvoorbeeld als ze ziet dat kinderen worden gepest." "Het gaat om levensvragen," vertelt Marguerite. "Wat is mijn doel, wat heb ik hier te doen?" vult Jamie aan. "Als ouder wil ik mijn kinderen in aanraking brengen met geloof en Kerk. Omdat het voor mijzelf goed is, geef ik het ook mijn kinderen mee."

Geloofsverdieping

"Als je kind erbij is, ben je als ouder toch altijd 'in functie'," vertelt Jamie. En dus staan bij de vieringen van de KinderKaravaan de kinderen centraal.

Maar omdat kinderen thuis vragen begonnen te stellen, ontstond bij enkele ouders behoefte aan geloofsverdieping. Een aantal doet nu mee met de cursus 'Land van geloven', een methode uit het bisdom Haarlem-Amsterdam. Ouders leren elkaar daar ook beter kennen. Dat is wat Annemiek betreft ook een wens voor de Karavaangezinnen. "Het zou mooi zijn om een karavaangemeenschap te vormen, waar je kunt praten over hoe je bijvoorbeeld met je kinderen uit de Bijbel kunt lezen."

'Gewoon ontzettend leuk'

En ondertussen is de KinderKaravaan gewoon ontzettend leuk, benadrukt Marguerite. En Rianne merkt op: "We willen vonkjes van God doorgeven. Iedere viering is er zo'n moment, waarop ik merk dat het gebeurt." Annemiek: "Het is fijn is om als gezin in de kerk te zijn. Als het je kinderen niet lukt om een uur lang stil te zitten in een gewone viering, is de KinderKaravaan een oplossing om aan te haken bij de parochie en eucharistie te vieren. Want dat is belangrijk. We hebben gemerkt dat we niet hoefden te zoeken naar vernieuwing. Ouders gaven aan: we willen gewoon eucharistie vieren, meedoen met wat er in de Kerk gebeurt. Kinderen krijgen mee dat de eucharistie iets bijzonders is. Ze zien de eerbied, merken dat het een heilig moment is."

Maar Jamie merkt nog iets anders op: "Je wil kinderen in aanraking brengen met vonkjes van God, maar soms is het juist ook andersom als je ziet hoe kinderen zich van nature vrij voelen bij geloof, praten over het evangelieverhaal, over liefde, over bidden. En de kinderen vinden het geweldig dat ze de vrede rondbrengen in de kerk." Ze brengen vreugde. "Je ziet de vaste kerkgangers smelten als de kinderen ze de vrede wensen. Wij ontvangen dus ook iets van de kinderen."

Daphne van Roosendaal
Zie www.kinder-karavaan.nl
Like de KinderKaravaan op Facebook

Vlucht naar Egypte van de Heilige Familie.
Raam uit de voormalige Heilige Maagdkerk in Bergen op Zoom. (Foto: J. Wouters)

Gebed voor het gezin

**Jezus, Maria en Jozef,
in u beschouwen wij
de luister van de ware liefde
en met vertrouwen wenden wij ons tot u.**

**Heilige Familie van Nazaret,
maak ook van onze gezinnen
plaatsen van gemeenschap en gebed,
authentieke scholen van het Evangelie
en kleine huiskerken.**

**Heilige Familie van Nazaret,
laat gezinnen nooit meer ervaren
wat geweld is, uitsluiting en scheiding:
dat ieder die gewond is of te schande gemaakt,
spoedig vertroosting en genezing mag ervaren.**

**Heilige Familie van Nazaret,
laat de Bisschoppensynode
ons meer bewust maken
van de heiligheid en onschendbaarheid van het gezin
en van zijn schoonheid in het plan van God.**

**Jezus, Maria en Jozef,
wil ons horen en verhoren.**

Amen.

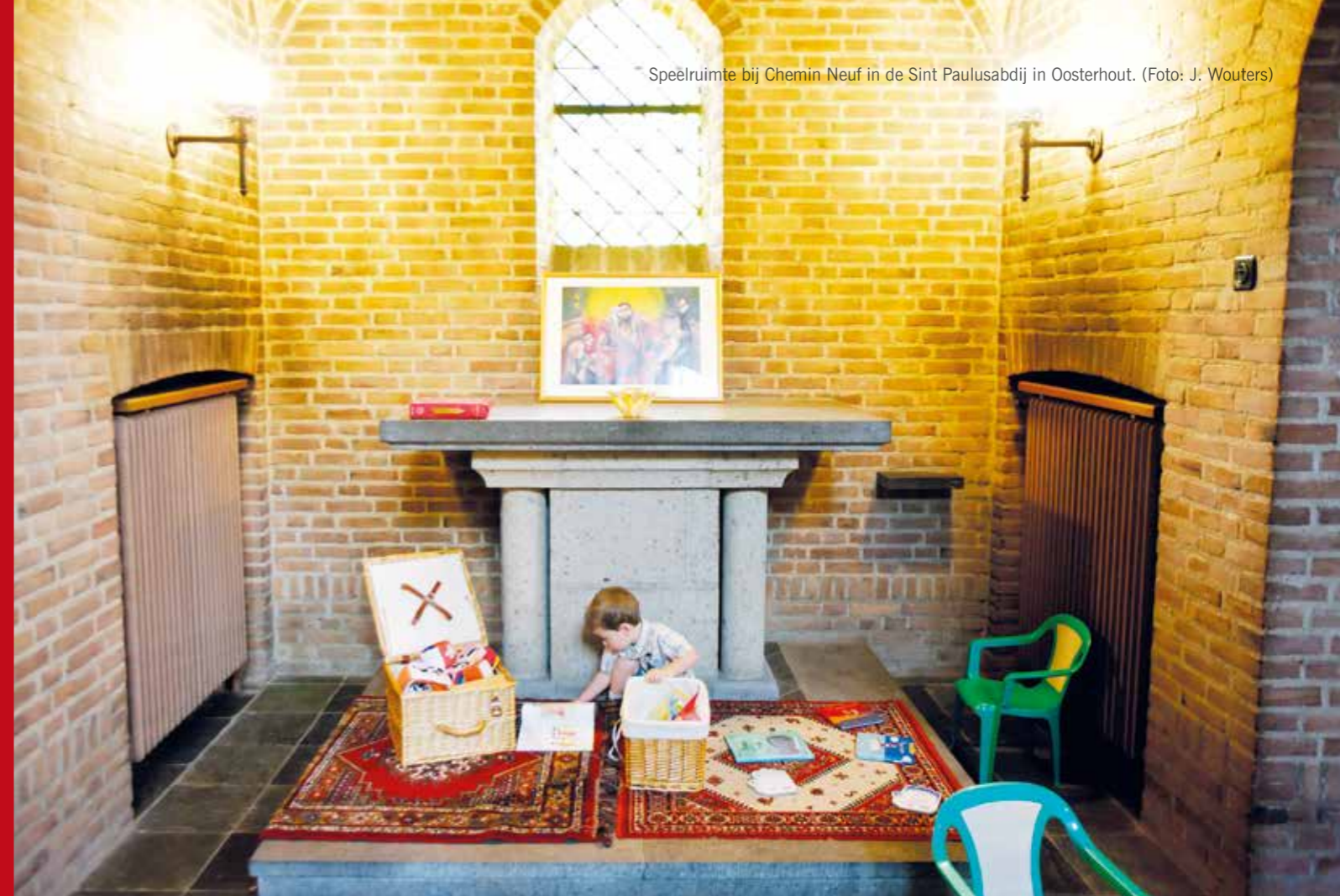
Gebed van paus Franciscus voor het gezin. De paus vraagt aandacht voor de miljoenen gezinnen die op de vlucht zijn geslagen voor honger, oorlog en andere ernstige gevaren. Het lot van vele onfortuinlijke families werd gedeeld door de Heilige Familie, toen Jezus, Maria en Jozef naar Egypte moesten vluchten voor de vervolging door Herodes de Grote.

GEMEENSCHAP CHEMIN NEUF ONDERSTEUNT ECHTPAREN EN GEZINNEN

Chemin Neuf is een van de nieuwe gemeenschappen binnen de Kerk, ontstaan in 1973 uit een gebedsgroep in Lyon. De gemeenschap is vernoemd naar het adres waar alles begon, Chemin Neuf. In Nederland vestigde de Gemeenschap zich in 2006 in de Sint Paulusabdij te Oosterhout. Daar levert ze een bijdrage aan het kerkelijk leven in Nederland. Een van haar activiteiten is de organisatie van de Kana-week, een week voor echtparen. Henk en Marie-Yvonne van den Oever-Klostermann zijn in de Oosterhoutse abdij samen met zuster Ruth Lagemann verantwoordelijk voor deze week. Alle drie wonen ze in de abdij, Marie-Yvonne en Henk met hun gezin. Marie-Yvonne vertelt graag over het ontstaan en de bedoeling van deze week.

Speelruimte bij Chemin Neuf in de Sint Paulusabdij in Oosterhout. (Foto: J. Wouters)

Ondersteuning van echtparen

“De Kana-week is de vrucht van een vorige bisschoppensynode, in 1980, toen ook het gezin centraal stond,” zegt ze. “In die tijd dacht de gemeenschap al na over een goede manier om echtparen te steunen door toerusting en begeleiding. Twee echtparen van Chemin Neuf waren toen in Rome om de synode biddend te ondersteunen. Onder meer vanuit dit gebed is de Kana-missie gegroeid. Het is de missie van onze gemeenschap om ten dienste te staan van de evangelisatie van echtparen en gezinnen en hen te ondersteunen in het gebedsleven, hun geestelijk leven, hun leven als echtpaar en vandaar uit afgeleid het gezinsleven. De naam is ontleend aan de bijbelse plaats waar Jezus in het Johannesevangelie zijn eerste teken stelde. Op de bruiloft van Kana veranderde Hij water in wijn.”

Je huwelijksleven vernieuwen

“Op de Kana-week zien wij dit in zekere zin ook gebeuren. Echtparen hebben een

druk leven en hun aandacht wordt opgeslokt door werk en maatschappelijke verplichtingen. Tijdens de Kana-week kunnen ze naar Jezus gaan om hun huwelijksleven te vernieuwen. Ze maken tijd voor elkaar. Je ziet dat echtparen na een Kana-week herboren vertrekken. De Kana-week vindt nu in vijftig landen plaats, ook daar waar de gemeenschap nog niet gevestigd is.” De nadruk ligt op echtparen. Het echtpaar vormt het fundament van het gezin. Uit hun liefde komen de kinderen voort. Tijdens de week volgen kinderen en ouders een apart programma en na het weekend gaan zowel ouders als kinderen vernieuwd en vol vreugde samen naar huis.

Marie-Yvonne van den Oever gaat niet al te gedetailleerd in op het precieze dagprogramma van de Kana-week. “De Kana-week kent een vaste opbouw. Wanneer ik nauwkeurig vertel hoe dit in zijn werk gaat, hebben echtparen vastgestelde verwachtingen. We willen dat ze in alle openheid hier zijn en zich

door de heilige Geest kunnen laten leiden. Het is wel zo dat verzoening een belangrijk thema is. Er is de mogelijkheid om stappen van verzoening te zetten, onder andere door het sacrament van boete en verzoening te ontvangen.”

“Dagelijks is er een eucharistieviering en er is ook een avondmaalsviering, omdat er ook protestantse echtparen aanwezig zijn. Wij bemoedigen iedereen de regels van zijn eigen kerkgemeenschap te respecteren.”

Aanbod

“Een echtpaar kan de Kana-week maar eenmaal meebeleven,” vertelt ze. “We hebben wel een vervolgaanbod. Echtparen kunnen een jaar deelnemen aan een zogenaamde Kana-fraterniteit. Deze fraterniteiten bestaan uit zo'n vijf echtparen. Ze komen maandelijks bij een van de echtparen thuis om de ervaring van de Kana-week te verdiepen. Deze bijeenkomsten worden begeleid door leden van de gemeenschap.”

“Elk jaar hebben deze leden van de Kana-fraterniteit twee terugkom-weekenden. Een echtpaar kan drie jaar aan een Kana-fraterniteit deel nemen. Gedurende deze jaren ontvangen echtparen een sterke vorming,” aldus Marie-Yvonne. “Elk jaar organiseren we ook een Open weekend waarin mensen kunnen ruiken aan een Kana-week. Dit is een vorm van kennismaking.” Echtparen kunnen ook wel terugkomen voor het 'Martha&Maria'-programma en zo helpen bij een Kana-week. “Naast deze echtparen worden we ook ondersteund door priesters en protestantse predikanten van verschillende denominaties en richtingen. Echtparen kunnen bij ons ook andere retraites volgen.”

Ruime praktijkervaring

“Zelf hebben we geen psychologische vorming ontvangen,” zegt Marie-Yvonne desgevraagd. “We richten ons voornamelijk op de praktische kant van het huwelijk en het gebeds- en geestelijk leven. Onze scholing bestaat uit onze

eigen huwelijkservaring en uit het jarenlang meelopen in deze Kanamissie. We vormen echter ook een internationale gemeenschap en kunnen internationaal terugvallen op ruim 34 jaar ervaring. We staan in direct contact met de internationale leiding. Als er vragen zijn waarvoor we zelf niet opgeleid zijn, verwijzen we door naar deskundigen.”

Als gemeenschap heeft Chemin Neuf meegeleefd met de synode. “We hebben gebeden voor een goede afloop en zo de synode meegedragen. Onze internationaal verantwoordelijken waren in Rome aanwezig. Ik hoop en bid dat deze synode en de bisschoppensynode van volgend jaar erin slagen een aansprekende taal te vinden om de katholieke visie op huwelijk en gezin te verwoorden. Daaraan is echt nood,” besluit Marie-Yvonne van den Oever.

Hans de Jong
www.chemin-neuf.nl

De Gemeenschap Chemin Neuf telt momenteel 2000 leden in een dertigtal landen. Zij bestaat uit celibatairen, mannen en vrouwen, priesters en gehuwden. Het is een katholieke gemeenschap met een roeping voor de eenheid (oecumene). Ze heeft leden uit verschillende kerkgemeenschappen. De leden wonen in leefgemeenschappen, soms gevestigd in oude historische abdijen, maar ook in wijkgemeenschappen, levend tussen anderen in een eigen huis. Binnen de leefgemeenschappen behoudt elk gezin zijn eigenheid. De meeste leden oefenen een beroep uit. Na de diocesane erkenning door de aartsbisschop van Lyon volgde op 14 september 2009 de pauselijke erkenning van het Religieuz Instituut Chemin Neuf. Bij de opening van nieuwe huizen is er steeds overleg met de lokale bisschop.

UIT LIEFDE VOOR ELKAAR

Trouwen voor de Kerk is minder vanzelfsprekend dan voorheen. De Kerk blijft echter nadrukkelijk uitnodigen tot een kerkelijk huwelijk (instrumentum laboris nr 90, eindtekst synode nr 43). Joyce Hummelink - van Ham (33) en Ivo Hummelink (34) hadden samen twee kinderen, Veerle (2010) en Jack (2011), en een geregistreerd partnerschap toen ze besloten voor de Kerk te trouwen, op 16 mei 2014.

Joyce werkt vier dagen in de week als artsbezoeker vanuit de farmaceutische industrie en heeft een 'moedercontract', zo is ze tijdens de schoolvakanties vrij en op woensdagmiddagen. Joyce en Ivo groeiden op in Dongen, op 200 meter afstand van elkaar, maar leerden elkaar eigenlijk pas in 2006 kennen in Breda, waar Ivo de KMA afrondde en werkte als officier bij de landmacht.

In 2008 gingen ze samenwonen. Ivo: "Ik ging een half jaar op uitzending en dan zou mijn appartement een half jaar leeg staan. We hebben in die tijd niet nagedacht over een huwelijk. Het kwam niet in ons op." Joyce licht toe: "Kinderen waren voor ons de eerste keus. Ik wilde graag moeder worden en Ivo graag vader." Ze ervaren het als een ingrijpendere keuze. Joyce: "Moeder of vader ben je altijd, terwijl je binnen een huwelijk meer nog een eigen leven kunt hebben." Ivo: "Het is geen geheim dat heel veel mensen ook scheiden. Dat kan voor de wet wel, maar voor de Kerk niet. En ook niet met kinderen. Je ziet wel dat mensen met kinderen uit elkaar gaan, maar ik zou dat niet willen."

In 2010 werd Veerle geboren en in 2011 Jack. Ze lieten de kinderen dopen in de Catharinakapel op het Begijnhof. Die kerkplek is belangrijk. "Als we een kerk zien, lopen we altijd wel even binnen om een kaarsje aan te steken voor iemand," vertelt Joyce.

Ivo: "Een kerk is een plek van bezinning en de Catharinakapel voor ons helemaal. Een indrukwekkend moment was toen ik van een uitzending terugkwam en een van mijn jongens was overleden. Dat was heel ingrijpend. We liepen er toen een keer binnen, terwijl op dat moment een meisjeskoor zong. Dat was heel emotioneel. We waren weer bij elkaar en de situatie daaraan voorafgaand was heel emotioneel geweest. Het was een magisch moment." Joyce: "Het kon ook alleen maar daar. Dat heb ik weer gehad met de doop en ons trouwen. Ik weet niet hoe ik het moet omschrijven. Kriebels in je buik." Ivo: "Ik kom er tot rust. We hebben iets met die plek. Er was geen twijfel over dat we daar wilden trouwen en de kinderen wilden laten dopen."

En waarom in 2014 de stap gezet van een kerkelijk huwelijk? God heeft ons uit liefde geschapen en ons voorbestemd om elkaar lief te hebben, in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in ziekte en gezondheid, klonk het bij die viering. Ivo: "Vanuit onze liefde voor elkaar wilden we samen kinderen. We hadden onze verbintenis al goed geregeld via een geregistreerd partnerschap, maar wilden dat bezegelen en er een levensbeschouwelijke inhoud aan geven. Ik wilde graag trouwen. Daarmee geef je echt aan: we kiezen voor elkaar voor het leven. Dat is wat de band van het huwelijk betekent. Het is de meerwaarde van een kerkelijk huwelijk. Het is veel meer dan een handtekening op het gemeentehuis. Als je getrouwd bent voor de Kerk is dat voor het hele leven. Tot de dood je scheidt. Dat vragen ze niet op het gemeentehuis."

Joyce: "Tijdens de huwelijksviering probeerde ik je in je puurste vorm te zien, jou, zonder dat je papa bent en alles eromheen, maar echt jij. Ik zie eigenlijk pas op de video van die dag hoeveel mensen er waren.

Tijdens de viering was ik er echt daar met jou. Dat kwam ook door wat de diaken ons voorhield, de teksten die werden gelezen." Uitgesproken werd dat de liefde is gegeven, maar je zult haar steeds opnieuw moeten zoeken. Ook in de beproevingen van het leven, wanneer het even minder goed loopt. Als je dan tot elkaar kunt zeggen: maak je geen zorgen, want ik ben er voor jou, dan ben je in die barmhartige en vergevende liefde beeld van de levende God.

Joyce: "We trouwden met elkaar voorbij de rozengeur en maneschijn, terwijl we de slapeloze nachten met de kinderen kenden en Ivo mij door en door kent. Er is niets dat je verborgen kunt houden, dat hebben de kinderen gebracht."

Ivo: "We realiseren ons nu ook meer wat onze ouders voor ons hebben gedaan. Veerle bijvoorbeeld huilde veel en dat gaf ons ook stress. Je beseft dan dat wat jij ondergaat, je ouders ook hebben ondergaan voor jou."

Joyce: "Je begrijpt sommige dingen beter. En mooi is wat jouw vader vertelde tijdens de huwelijksviering: met het licht van één kaars kun je honderd andere kaarsen aansteken en je licht delen met vele anderen, zonder dat je eigen kaars daardoor minder licht geeft."

De bisschoppensynode over het gezin zou hun kerkelijk huwelijk zien als het 'ordenen' van een situatie. Herkennen ze dat? Ivo: "Het klinkt een beetje alsof het daarvoor een chaos was, en dat was het niet. Ik zou eerder zeggen 'bevestigen'." Joyce: "Voor mij klinkt het meer naar wat het huwelijk toevoegt. Voor mij is het completer zo. Het huwelijk geeft een rust die ik van tevoren niet had kunnen vermoeden."

Geloofsopvoeding is in deze tijd niet eenvoudig. Via de (sociale) media ondergaan ouders en kinderen de invloed van een sterk gesecculariseerde samenleving met vaak weinig andere gelovigen in de directe omgeving. Toch zoeken gelovigen andere gelovigen op om samen het geloof te delen en elkaar te helpen in de geloofsopvoeding. In de loop der jaren zijn in Nederland verschillende initiatieven ontstaan om gelovige gezinnen te ondersteunen.

Verschillende van deze initiatieven vinden elkaar op de website www.katholiekgezin.nl. Deze site is opgezet door het Instituut voor Huwelijk, Gezin en Opvoeding (IHGO), het Katholiek Nieuwsblad en InspiratieMagazine. De site bevat nieuws uit de wereldkerk over het gezin, columns en een overzicht van activiteiten. Aan de site hangen ook facebookpagina en een twitter-account.

IHGO

Het IHGO is een van de dragende pijlers onder deze site. Dit instituut is in 1988 opgericht om het geloofsleven van katholieke gezinnen te bevorderen en hun onderlinge verbondenheid te stimuleren. Daarnaast poogt het IHGO de katholieke visie op huwelijk en gezin op een positieve manier uit te dragen.

Bij al zijn activiteiten staan drie dimensies centraal: relatie binnen het gezin en tussen gezinnen, relatie van gezinnen met de Kerk en de relatie met God (sacramenten en gebed).

Het IHGO organiseert gezinsdagen, recent nog in Oegstgeest in het bisdom Rotterdam, en ontmoetingsdagen. Het instituut kent ook plaatselijke werkgroepen om op lokaal niveau ontmoetingen mogelijk te maken. Samen met de stichting Katholieke Gezinsweekenden organiseert het IHGO een weekend voor gezinnen. Het volgende is van 29 tot en met 31 mei 2015 in Helvoirt.

Gezinsboeken

Het IHGO geeft ook de reeks Ons dagelijks Brood uit. Deze reeks biedt de mogelijkheid kinderen op een kindvriendelijke wijze in contact te brengen met het leven van Jezus. De reeks volgt het liturgisch jaar. Tot nu toe zijn er in deze reeks gezinsboeken voor de advent en de veertigdagentijd verschenen. Pastoor Michel Hagen schreef de teksten. Geert de Sutter en Davide Meindersma illustreerden de boeken. De boeken bevatten voor elke dag een voorleesverhaal voor 4-6 jarigen en voor 7-12 jarigen. Bij elk verhaal is een korte overweging en een daglichtje voor de volwassenen. De tekeningen bieden de mogelijkheid om met kinderen in gesprek te gaan. De boeken kosten € 17,95 per stuk.

Samuel Advies

Buiten het IHGO zijn ook verschillende nieuwe bewegingen en religieuze gemeenschappen actief in het gezinspastoraat. Samuel Advies richt zich vooral op mensen die actief zijn binnen de Kerk. Voor hen zijn er toerustingscursussen en bezinningsdagen. Daarnaast ontwikkelt Samuel Advies materiaal om te gebruiken in parochies en gezinnen. Verschillende parochies in het bisdom Breda werken met het communieproject Gods grootste geschenk, een project dat kinderen laat ervaren dat Jezus Christus hun vriend wil zijn en zij vrienden en vriendinnen van de levende Heer mogen zijn.

Focolarebeweging

In Nederland laten verschillende gezinnen zich inspireren door de spiritualiteit van de eenheid van de Focolarebeweging. Zij maken deel uit van een wereldwijd netwerk, de zogenaamde Nieuwe Gezinnen. Deze gezinnen komen op regionaal niveau bij elkaar om hun ervaringen te delen. Er vinden ook nationale en internationale bijeenkomsten plaats zoals de zogenaamde Holy Family Fests. De spiritualiteit van de eenheid krijgt ook concreet vorm. Gezinnen beleven een soort gemeenschap van goederen. Tijd, spullen of geld komen ten goede aan gezinnen die hulp nodig hebben. Men kan dan denken aan hulp bij oppas, vakantiehuizenruil en het doorgeven van kinderkleding, huisraad of speelgoed.

KCV

De Katholieke Charismatische Vernieuwing (KCV) biedt gezinsretraites aan. Een aantal gezinnen nam in 2012 het initiatief om in het najaar een lang weekend bij elkaar te komen om stil te staan bij vragen als: Welke keuzen komen op ons en onze kinderen af? Hoe staat het met ons en God en met ons gezin in deze wereld? Informatie is te vinden op de website van het KCV.

Kloosters

Er bestaan ook mogelijkheden om met het gezin in een klooster of abdij op retraite te gaan. In Nederland is dat niet mogelijk, maar net over de grens bij Gent ligt de oude abdij Drongen. In de negentiende eeuw wisten de jezuïeten deze voormalige norbertijnenabdij in eigendom te verkrijgen, aanvankelijk als opleidingscentrum, later als retraitehuis. Momenteel is er een spiritueel centrum, op Ignatiaanse leest geschoeid. Het biedt weekenden aan voor hen die zich voorbereiden op hun huwelijk en ook familiedagen. Ze zijn bestemd voor gezinnen met kinderen tussen 0 en 20 jaar. Ze brengen enkele dagen door rond een bijbels of actueel thema. Er is ook ruimte voor ontspanning en sport.

Het bezinningscentrum van de norbertijnenabdij van Averbode biedt jaarlijks een gezinsweekend en een gezinsvakantie aan. Er is een apart kinderprogramma als de ouders in gesprek zijn of een conferentie volgen. Er is de mogelijkheid om aan de vieringen van de abdij deel te nemen. Informatie is te vinden op de websites van deze abdijen. Een enthousiast team begeleidt.

Wereldgezinsdagen

Veel van deze bewegingen kijken uit naar de Wereldgezinsdagen die in september 2015 in Philadelphia worden gehouden. Deze dagen vinden om de drie jaar plaats en zijn te zien als 'Wereldjongerendagen' voor gezinnen. Het zijn bijeenkomsten van vorming, gebed en viering. Steeds celebreert een afgezant van de paus de afsluitende eucharistieviering. Het zijn dagen van hoop voor het gezin. De dagen in Philadelphia vormen een opmaat voor de Bisschoppensynode in oktober 2015.

ACTIVITEITEN VOOR KATHOLIEKE GEZINNEN

Het IHGO organiseert onder meer gezinsdagen, recent nog op zondag 5 oktober in Oegstgeest. (Foto's: Wim Koopman / katholiekgezin.nl)

WAARHEIDSVINDING IN DE KATHOLIEKE GELOOFSGEMEENSCHAP

Hoe komt de Rooms-Katholieke Kerk tot haar visie, tot haar leer en tot een evenwichtige formulering ervan? Het gaat in deze bijdrage niet over de inhoud van de kerkelijke leer met betrekking tot huwelijk en gezin, gebrokenheid en menselijke zonde, Bijbels ideaal en gesecculariseerde samenleving. Het gaat ook niet om een beschrijving van de weg die de Kerk momenteel gaat met betrekking tot het "evangelie van het gezin". Een weg die bestaat uit de aankondiging van het initiatief door paus Franciscus, een grote bevraging onder het Volk van God, het instrumentum laboris, de bisschoppensynode in de herfst van 2014, de synode in de herfst van 2015 en de vermoedelijk daarop volgende apostolische exhortatie van paus Franciscus. Deze bijdrage nodigt de lezer veeleer uit in algemene zin te reflecteren op "waarheidsvinding in de katholieke geloofsgemeenschap". Sommige buitenstaanders denken dat de paus met enkele kardinalen alles bepaalt, anderen wensen dat de Kerk op democratische wijze tot haar uitspraken komt. Beide posities zijn een vertekening van de ecclesiale werkelijkheid.

Kerk: geloofsgemeenschap met een sacramenteel karakter

Het wezen van de Kerk bepaalt de wijze van haar waarheidsvinding. De Kerk is ten diepste "de gemeenschap van gedoopten met de drie-ene God en met elkaar, een door de sacramenten gestructureerde geloofsgemeenschap". Voor de waarheidsvinding impliceert dit twee dingen. Ten eerste: het gaat bij de visie van de Kerk niet primair om menselijke kennis en wijsheid, maar de Kerk zoekt naar inzicht in Gods heilsplan met ons mensen, zij tracht dieper door te dringen in het mysterie van Christus' kruisdood en verrijzenis en zij dient open te staan voor wat de Heilige Geest de Kerken te zeggen heeft (vgl. Apokalyps 2, 7.11.17.29; 3, 6.13.21). Ten tweede: niet één of enkele personen, maar het gehele Volk van God is bij die waarheidsvinding betrokken.

Bij de ordening van dat Volk van God spelen de sacramenten echter een wezenlijke rol. Lid van het Volk van God

wordt men door het doopsel en om volledig lid te zijn dient men het sacrament van het vormsel te hebben ontvangen. Zij die het sacrament van het huwelijk hebben ontvangen kunnen aan de synode over het gezin bijdragen door hun eigen ervaring en kennis in te brengen. De gedoopten die het sacrament van de bisschopswijding hebben ontvangen hebben in de Kerk een eigen onvervangbare zending. Deze ambtsdragers zullen in persona Christi aan het Volk van God leiding geven, het onderrichten en het heiligen. Priesters en diakens helpen de bisschop daarbij, ieder op zijn eigen wijze.

Gebed, dialoog en studie

Door een juist samenspel van vele personen en door rekening te houden met vele factoren tracht de Kerk dus dieper door te dringen in Gods waarheid, in de heilswaarheid, en is zij beter in staat haar leer genuanceerd te verwoorden en er pastoraal mee om te gaan. Spanningen zullen bij de

waarheidsvinding soms moeilijk te vermijden zijn, maar zijn legitiem zo lang zij uitdrukking zijn van een dieper groeien in het verstaan van Christus, die zich de weg, de waarheid en het leven noemt (Johannes 14, 6).

Laten we nu heel concreet worden. De vragen en uitdagingen waar christenen mee geconfronteerd worden kunnen niet opgelost worden zonder gebed, Bijbelmeditatie en verlangen naar wat van God komt. Evenmin zonder dat alle gedoopten, dus inclusief zij die na het doopsel het sacrament van de wijding hebben ontvangen, met elkaar in gesprek blijven. Natuurlijk dienen christenen open te staan voor en in dialoog te blijven met theologen, filosofen en de andere wetenschappers. Synodes en concilies zijn bijzondere momenten waarop bisschoppen met de paus samen komen om met elkaar het geloof te vieren, over het geloof en nieuwe vragen en uitdagingen na te denken, te discussiëren en er bindende uitspraken over te doen.

Synodes en concilies zijn bijzondere momenten waarop bisschoppen met de paus samen komen om met elkaar het geloof te vieren, over het geloof en nieuwe vragen en uitdagingen na te denken, te discussiëren en er bindende uitspraken over te doen.

(Foto: R. Mangold)

De bisschop van Rome, de paus, vervult daarbij in het voetspoor van de apostel Petrus de onmisbare zending om de eenheid van de Kerk te dienen en zijn broeders in het ambt te versterken (vgl. Lucas 22, 32).

Synodes en concilies

Het samengaan van "een raad met een bevoegde ambtsdrager" om samen beleid te bepalen, naar waarheid te zoeken en/of vragen en uitdagingen aan te pakken keert op diverse niveaus in de Rooms-Katholieke Kerk terug. Enkele voorbeelden: parochies hebben een pastoor en een parochieraad, bisdommen beschikken over een bisschop met raden op diocesaan niveau en de universele Kerk kent bisschoppensynodes en concilies, waarbij bisschoppen met en onder leiding van de paus overleggen en bindende besluiten nemen. In de Bijbel lezen we in het boek Handelingen van de apostelen over onenigheid en felle woordenwisselingen over de besnijdenis.

Op de Kerkvergadering in Jeruzalem krijgen Petrus, Barnabas, Paulus en Jacobus het woord. De bijeenkomst eindigt betekenisvol met de formulering: "De Heilige Geest en wij hebben besloten ..." (vgl. hoofdstuk 15, citaat: vers 28).

In de geschiedenis van de Kerk kennen we eenentwintig concilies. Na moeizame uiteenzettingen zijn de eerste twee concilies - die van Nicea (325) en van Constantinopel (381) - erin geslaagd het geloof helder uit te drukken in "de lange geloofsbelijdenis". Van 1962 tot 1965 vond het Tweede Vaticaanse Concilie plaats. Met een bijna unanieme consensus hebben de bisschoppen daar - na stevige discussies - de vier constituties over de liturgie, de Kerk, de goddelijke openbaring en "de Kerk in de wereld van deze tijd" aangenomen.

Moge de synodale weg over "het evangelie van het gezin" die de Katholieke Kerk wereldwijd is opgegaan

in de komende jaren door gebed, dialoog en studie ook leiden tot een (bijna) unanieme consensus in visie en tot een zeer vruchtbare pastoraal. Bij blijvend gebed om Gods Zegen mogen we erop vertrouwen dat dit het geval zal zijn.

Kees van Vliet

Dr. Kees van Vliet is priester van het bisdom Rotterdam, docent theologie in Utrecht en Vogelenzang en pastoor-teamlid in Zoetermeer

PAULUS VI: PAUS VAN HET GEZIN

Op de laatste dag van de buitengewone synode over het gezin, 19 oktober 2014, verklaarde paus Franciscus een van zijn voorgangers, paus Paulus VI zalig. Door deze zaligverklaring haalt paus Franciscus een vrijwel vergeten paus voor het voetlicht. Paulus VI is ingeklemd tussen de populaire Johannes XXIII en het overweldigende pontificaat van Johannes Paulus II. Beiden zijn inmiddels heilig verklaard.

Grote staat van dienst

Een blik op de staat van dienst van paus Paulus VI spreekt boekdelen. Na het overlijden van paus Johannes XXIII voltooide hij het Tweede Vaticaans Concilie. Hij was betrokken bij de totstandkoming van de vier grote constituties (Sacrosanctum Concilium, Lumen Gentium, Verbum Domini en Gaudium et Spes) die het aangezicht van de Kerk ingrijpend veranderden.

Om de collegialiteit tussen bisschoppen handen en voeten te geven, stelde hij bij de opening van de vierde zitting van het concilie de bisschoppensynode in. Hij was de auteur van belangrijke encyclieken als *Ecclesiam Suam*, *Populorum Progressio* en *Humanae Vitae*. In 1974 publiceerde hij de apostolische exhortatie *Evangelium Nuntiandi*, dat richting geeft aan de nieuwe evangelisatie van de Westerse wereld. Hij maakte belangrijke reizen naar verschillende continenten in de wereld en zette zich in voor de godsdienstvrijheid in de wereld.

Huwelijk en gezin

Hij kreeg te maken met de revolutie van de jaren zestig en een versnelde secularisatie. Op het concilie waren de eerste tekenen van deze revolutie al voelbaar. Nieuwe opvattingen over huwelijk en gezin drongen zich ook bij de concilievaarders op en vroegen om een nadere reflectie.

De concilievaarders formuleerden in de pastorale constitutie *Gaudium et Spes* een visie op huwelijk en huwelijksliefde, maar gaven geen antwoord op de vraag naar de morele toelaatbaarheid van afzonderlijke methoden van geboorteregeling. Hiervoor werd een commissie voor de bestudering van demografie, het gezin en de bevolkingsaanwas ingesteld. Toen deze commissie haar werk afgerond had, bepaalde de paus zijn standpunt. Hier ligt de oorsprong van de encycliek *Humanae Vitae*, welke paus Paulus VI op 25 juli 1968 publiceerde.

Huwelijkse liefde

De encycliek *Humanae Vitae* valt in drie delen uiteen. In het eerste deel bespreekt Paulus VI de aard van het probleem en de bevoegdheden van het kerkelijk leergezag in deze. In het tweede zet hij de beginselen van de kerkelijke leer uiteen en in het derde geeft hij pastorale richtlijnen. De paus wil het geboortevraagstuk benaderen vanuit een totale visie op de mens en zijn roeping die uitstijgt boven de grenzen van tijd en ruimte. Hij sluit hierbij nadrukkelijk aan bij de apostolische constitutie *Gaudium et Spes*. De ware aard en de echte adel van de huwelijksliefde springt het duidelijkst naar voren wanneer deze liefde gezien wordt in haar hoogste oorsprong, God die zelf liefde is. Het huwelijk verwijst naar de Schepper die het huwelijk heeft ingesteld om zijn liefdesplan met de mensheid te verwezenlijken. In kort bestek schrijft de paus dat de gehuwden door wederzijdse overgave streven naar een werkelijke persoonsgemeenschap die gericht is op hun wederzijdse vervolmaking en hun roeping Gods medewerkers te zijn bij de verwekking en de opvoeding van nieuw leven. In de visie van de paus is de huwelijksliefde een echt menselijke liefde. Ze kent een lichamelijke en een spirituele dimensie. Gehuwden delen alles met elkaar, zonder reserves. Gehuwden houden van elkaar omwille van de persoon van de ander. Gehuwden blijven elkaar trouw tot aan de dood. De huwelijksliefde is ook gericht op het samen krijgen van kinderen. Kinderen vormen het kostbaarste geschenk van het huwelijk.

Verantwoord ouderschap

De paus houdt een pleidooi voor een verantwoord ouderschap. Echtparen kunnen ervoor kiezen om samen een groot gezin te stichten, maar ook, als de omstandigheden dit vereisen, tijdelijk of voor onbepaalde tijd af te zien van de geboorte van een kind. Verantwoord ouderschap vraagt wel dat het echtpaar zijn plichten tegenover God, het gezin en de samenleving erkent.

Het staat het echtpaar niet vrij zelf uit te maken welke middelen verantwoord zijn. Ze zijn geroepen Gods wil te doen. Deze blijkt uit het wezen van het huwelijk en de huwelijksdaden. In haar leer verkondigt de Kerk Gods bedoelingen met het huwelijk. Vanuit deze visie wijst de Kerk het gebruik van voorbehoedsmiddelen af. Tegelijkertijd erkent ze de waarde van natuurlijke methoden die de cyclus van het lichaam respecteren. "De daden waardoor de gehuwden zich in kuise liefde met elkaar verenigen en waardoor het menselijk leven wordt doorgegeven zijn, zoals het concilie onlangs heeft verklaard, moreel goede en waardige handelingen. En ze blijven geoorloofd, ook al valt te verwachten dat ze onvruchtbaar zullen zijn door oorzaken die onafhankelijk zijn van de wil van de gehuwden, want ze behouden de zin, uitdrukking en versterking van de eenheid der gehuwden," schrijft Paulus VI

De Kerk weet dat deze weg moeilijk is. Ze vraagt grote inspanningen van de samenleving, van de mensen zelf en de gezinnen. De paus doet dan ook oproepen aan opvoeders, de overheid, artsen en wetenschappers het gezin in zijn roeping te ondersteunen. Paus Paulus VI wijst er ook op dat echtparen elkaar kunnen helpen. "Gehuwden worden de apostelen van andere gehuwden."

De encycliek vond niet de weerklank waarop de paus hoopte. Paulus VI heeft hieronder geleden. Het verzet was zo groot dat Paulus VI na de verschijning van *Humanae Vitae* geen encycliek meer heeft geschreven. We zijn nu bijna een halve eeuw verder. Binnen de Kerk is de argumentatie over de ontoelaatbaarheid van kunstmatige voorbehoedsmiddelen verdiept. In de maatschappij is de crisis rond huwelijk en gezin verdiept. Tijdens de synode bleek het pleidooi van de Kerk voor een juist begrip van de huwelijksliefde nog altijd relevant.

Hans de Jong

KERK IN DE STEIGERS

DE HEILIGE MARTINUS TE RUCPHEN

West-Brabant is in de middeleeuwen overdekt met uitgestrekte bossen, moerassen, vennen en heidevelden. De bewoners leven van de turfwinning. Deze wordt via vaarten vervoerd naar havens.

In 1357 verkoopt de markies van Bergen op Zoom ongeveer 80 hectaren moerasgronden aan vijf ondernemers die het gebied rond Rucphen kunnen exploiteren. De turfwinning trekt arbeiders aan en rond 1400 is het aantal inwoners dusdanig gegroeid dat er een parochie gesticht kan worden. De markies van Bergen op Zoom richt zich rechtstreeks tot de paus met het verzoek een parochie op te richten. Hij ligt namelijk in de clinch met het machtige stift van Thorn, dat ook in West-Brabant veel bezittingen heeft. De bisschop van Luik is verwant met de abdis van Thorn, vandaar deze ongewone gang van zaken. In 1464 blijkt de parochie gesticht te zijn. De parochie heeft in verschillende kerkgebouwen de eucharistie gevierd. In de twintigste eeuw nam de bevolking toe en begin jaren dertig bleek een nieuwe

kerk noodzakelijk. Het is crisistijd en velen zijn werkloos. Bij de aanbesteding wordt het werk gegund aan aannemer Dekkers uit Roosendaal. In het contract wordt bepaald dat de aannemer geen Belgische stenen gebruikt en dat 50 tot 60 % van de arbeiders uit Rucphen zal komen. Op 18 juli 1933 consacreert bisschop Hopmans de kerk. Sinds 2001 is de H. Martinuskerk een geregistreerd rijksmonument. Op zich is het kerkgebouw niet bijzonder, maar het vormt wel een getuigenis van de expressionistische bouwstijl tijdens het interbellum. De kerk is ontworpen door de Bredase architect J. Berben die ook tekende voor de kerk van de H. Johannes de Doper te Hoeven. Het gebouw zelf is een uit baksteen opgetrokken één-beukige kruiskerk met een aan de westhoekzijde geplaatste toren. Na de oorlog is de toren na de verwoesting weer opgebouwd in gewijzigde vorm, maar dat doet aan totale beeld geen afbreuk. Op dit moment, sinds 17 augustus van dit jaar, zijn er geen vieringen meer in de kerk vanwege een grootse bouwkundige aanpak van het kerkgebouw en een inbreiding in

de kerk met een afzonderlijke ruimte. Als gevolg van de verkoop van de pastorie en dientengevolge het wegvallen van parochiële ruimten, worden er nu in de kerk voorzieningen ingebracht voor een nieuw parochiesecretariaat. Door deze inbreiding zal de kerkruimte verkleind worden en zal een aanpassing van de liturgische ruimte plaatsvinden. De instandhoudingswerkzaamheden van het kerkgebouw, met name aan glas-in-loodvensters en daken en goten, worden deels met een instandhoudings-subsidie van de Rijksoverheid gefinancierd. Door de verkoop van de pastorie, 1869 eveneens Rijksmonument, met tuin kan ook een deel daarvan in het kerkgebouw geïnvesteerd worden. Op dit moment vormt de H. Martinus-parochie, samen met de parochies in Zegge, St. Willebrord, Sprundel en Schijf, de inter-parochiële Vereniging Regio Rucphen en bestaat het pastoresteam uit vijf teamleden onder leiding van pastoor F. Verheije.

Hans de Jong & Frank van der Linden

Schilders- en afwerkingsbedrijf

franse bv

Johan Frisostraat 26
4434 AC Kwadendamme

Telefoon: (0113)-64 93 61
Fax: (0113)-64 97 77
internet: www.schildersbedrijffranse.nl
E-mail: fransebv@zeelandnet.nl

Meer dan een kleurtje

 Kuijpers

Kuijpers is een professionele technisch dienstverlener met ruim 800 medewerkers. We verzorgen het ontwerp, de bouw en het onderhoud van technische installaties in gebouwen en industrie. Met een compleet concept en verschillende specialismen in huis, kunnen we onze klanten goed bedienen. Kuijpers is een familiebedrijf waar echte mensen werken aan echte oplossingen.

www.kuijpers.nl

BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

Nico de Bont is al ruim 50 jaar specialist in klassieke restauratie, hedendaagse herbestemming en planmatig onderhoud van historisch erfgoed. Met liefde voor het vak en kennis van de nieuwste technieken werken onze medewerkers dagelijks aan een grote variëteit aan historische werken. Door continue ontwikkeling creëren wij duurzame waarde voor monumenten en erfgoed, zodat dit waardevolle vastgoed behouden kan blijven voor de toekomst. **MAAK DE TOEKOMST**

 nico de bont | TBI

schaap en sturm architecten

Bergrand 232, 4707AT, Roosendaal, 0165-536352, info@schaapsturm.nl

 bouwgroep peters bv

Restauratie
Renovatie
Onderhoud
Nieuwbouw
Servicedienst
Ontwikkeling

Grenadierweg 21
4338 PG Middelburg
0118 616 616
www.bouwgroep-peters.nl

PRIESTER OF DIAKEN WORDEN VANUIT JE BEROEP!

Priester- en diakenopleiding Bovendonk

Informatie over deze deeltijdopleiding:
T 0165 504277
E info@pdob.nl
I www.pdob.nl

Hofstraat 8 - 4741 AK Hoeven

Uw gift is welkom op IBAN
NL 93 ING B 002 5806 80
t.n.v. Stichting PDOB te Breda

**“BIDDEN HEEFT ALLES
TE MAKEN MET HET HART,
MET ZIJN WIE JE WERKELIJK BENT
IN DE TEGENWOORDIGHEID VAN
GOD DIE JE GESCHAPEN HEEFT.”**

BISSCHOP LIESEN